PETRU NEIESCU

UN ADEVĂR „UITAT”
(DIN ISTORIA *ATLASULUI LINGVISTIC ROMÂN PE REGIUNI*)

Peste puțin timp se vor împlini 50 de ani de când la Academia Română s-a hotărât începerea lucrărilor pentru un nou atlas lingvistic, situând România în fruntea țărilor care au ajuns la performanța de a dispune de trei atlase lingvistice generale şi de opt atlase regionale, în curs de publicare.

Deşi nu îmi face plăcere, mă văd silit să restabilesc adevărul în legătură cu paternitatea ideii de a se începe lucrările pentru un *Nou atlas lingvistic român*.
O repetăm, deşi am mai făcut-o, pentru a le reaminti celor care au fost prezenți când s-a lansat această idee, dar au uitat-o (sau se fac că au uitat-o) şi pentru a le-o face cunoscută celor ce nu au putut fi prezenți, pentru că au trecut de atunci 49 de ani.

Pornind de la unele neajunsuri în metoda de redactare a *Atlasului lingvistic român*, II. *Serie nouă,* neajunsuri constatate de mine ca membru în colectivul de redactare al acestei lucrări, aprofundând apoi ideile din teza mea de licență intitulată *Atlasul lingvistic român,* în anul 1953 am trimis la Academie o comunicare, pe care am prezentat-o, în şedință plenară, la sesiunea generală anuală din luna ianuarie 1954. În comunicare am adus o serie de critici metodei de redactare a atlasului şi am propus, printre altele, următoarele: *„să se înceapă munca pentru un nou atlas lingvistic, să se elimine din chestionar întrebările care au dovedit că nu au utilitate, să se introducă întrebări noi, care să reflecte transformările revoluționare din țara noastră, să se dea o mai mare atenție, în noul chestionar, morfologiei şi sintaxei, [...] să se continue munca de pregătire a cadrelor în vederea elaborării noului atlas şi să se înceapă culegerea de material pentru acesta, paralel cu publicarea, pe baze noi, a vechiului material”*[1].

Printre altele, criticam faptul că materialul este publicat pe sfere semantice şi nu pe fenomene, exemplificând cu hărțile privitoare la palatalizarea labialelor, care se află împrăştiate prin toate volumele, propunând ca hărțile să fie grupate pe fenomene lingvistice, şi numai cele ce nu se încadrează într-un fenomen fonetic,

---

[1] P. Neiescu, *Contribuția lui Sextil Puşcariu la dezvoltarea dialectologiei româneşti,* în CL, XIX, 1974, nr. 1, p. 32, nota 40. Cf. şi D. Loşonți, *Gli Atlanti linguistici romeni,* extras din „Bollettino dell'Atlante linguistico italiano”, seria III, 1981–1982, fasc. 5–6, p. 55.

DACOROMANIA, serie nouă, VII – VIII, 2002 – 2003, Cluj-Napoca, p. 287-290

morfologic etc. să fie publicate pe sfere semantice. În pauza acestei sesiuni generale a Academiei, Mihail Sadoveanu, preşedintele în funcţie al Secţiei de Limbă, Literatură şi Arte, bun cunoscător al problematicii atlaselor lingvistice, el fiind unul dintre cei trei scriitori anchetaţi de Sever Pop pentru *Atlasul lingvistic român I,* i-a convocat pe membrii Secţiei, a pus în discuţie propunerea făcută şi a supus-o votului acestora. Secţia a aprobat toate propunerile noastre şi a hotărât începerea lucrărilor la *Noul atlas lingvistic român.*

A urmat o perioadă de tatonare şi documentare, urmată, în anul 1958, de conferinţa dialectologilor din Cluj, Bucureşti şi Iaşi, ţinută la Academie, unde s-a hotărât ca acest nou atlas să se realizeze ca o sumă de atlase regionale. Munca de coordonare şi de realizare a acestor atlase a fost încredinţată Comisiei pentru atlasul lingvistic român pe regiuni, înfiinţată printr-o hotărâre a Prezidiului Academiei, comisie din care au făcut parte următorii membri: Emil Petrovici (preşedinte), Alexandru Rosetti (vicepreşedinte), Boris Cazacu (secretar), Gavril Istrate, Petru Neiescu, Grigore Rusu, Ionel Stan, Teofil Teaha (membri). La una dintre primele şedinţe ale acestei comisii am propus ca *după publicarea tuturor atlaselor regionale* să se întocmească, de către toţi autorii de atlase regionale, un atlas-sinteză, propunere care a fost acceptată. Ea a fost reluată ulterior de alţii, ca o idee ce le aparţine, în prezent intenţionându-se să se publice un atare atlas. Mă simt nevoit să repet ceea ce am spus şi cu alte ocazii, şi anume că publicarea unui astfel de atlas înaintea publicării în întregime a atlaselor regionale şi a materialului cules de Sever Pop şi de Emil Petrovici pentru ALR I şi ALR II este un lux pe care nu ni-l putem permite. Nu publicarea unor rezumate a unor lucrări nepublicate integral, ci publicarea materialului inedit, cules de autorii amintiţi, este prioritară[2].

Colegul Teofil Teaha, de care mă leagă o prietenie de jumătate de veac şi care a fost de faţă la sesiunea din 1954, uitând sau făcându-se că uită aceste lucruri, a susţinut, la simpozionul de dialectologie din 1989, că ideea publicării unui nou atlas îi aparţine lui E. Petrovici. Acest fapt m-a determinat, în 1990, să repetăm cele spuse mai sus, de faţă fiind şi alţi oameni care au fost prezenţi la sesiunea Academiei din anul 1954, oameni care-şi aminteau de propunerea mea. Într-o discuţie particulară ce a urmat intervenţiei mele, T. Teaha spunea că nu-şi aminteşte de propunerea mea şi că nu este scris nimic despre acest lucru. Este drept că lucrările amintitei sesiuni nu au fost publicate, ele se află însă stenografiate şi dactilografiate în întregime, putând fi consultate cu uşurinţă de cei care pun la îndoială veridicitatea afirmaţiilor mele. Totodată, i-am reamintit cele două locuri, menţionate mai sus, unde se face referire la propunerea mea.

---

[2] P. Neiescu, *Câteva probleme privind studiul graiurilor şi al dialectelor româneşti,* în „Dacoromania", s.n., I, 1996–1997, nr. 1–2, p. 139, nota 7.

Am mai spus, la simpozionul din 1989, că o idee în sine, rămasă la stadiu de idee, nu are o importanţă deosebită, importantă fiind punerea ei în practică, exemplificând cu faptul că Iosif Popovici a avut ideea înfiinţării Muzeului Limbii Române, a fost primul lingvist român care a folosit acest termen, publicând şi un plan vast de activitate a acestuia, dar Sextil Puşcariu a înfiinţat Muzeul. Ce a însemnat Muzeul Limbii Române pentru lingvistica românească ştim cu toţii. Mai e nevoie să ne întrebăm al cui este meritul? Personal nu credem că avem vreun merit deosebit în urma propunerii făcute de a se începe lucrările la un nou atlas. Dacă avem vreunul, el constă în contribuţia modestă pe care am adus-o la punerea bazei *Atlasului lingvistic român pe regiuni*, la stabilirea principiilor, a chestionarului, a metodei de lucru, la împărtăşirea experienţei noastre altor colegi, mai tineri sau mai bătrâni, din Cluj, Bucureşti şi din alte centre[3], la realizarea atlasului Maramureşului şi al Banatului, la publicarea, cu sprijinul Academiei, a unui *Mic atlas al dialectului aromân*, la redactarea unui mic atlas istroromân, cu patru puncte şi cu cca 1 800 de hărţi, pe baza materialelor culese în călătoriile făcute în Istria împreună cu E. Petrovici. Ca să fim drepţi, ideea unui nou atlas îi aparţine tot lui Sextil Puşcariu, lucru pe care l-am scris în l974 şi l-am repetat în l990, citând cele spuse de el în legătură cu planul de publicare a atlasului, care trebuie să înceapă cu cel al lui S. Pop şi să se continue cu cel al lui E. Petrovici. *„Până se va termina şi publicarea aceasta, vom alcătui treptat un chestionar nou, care să corespundă preocupărilor lingvistice viitoare şi să completeze lacunele celor două chestionare anterioare. Cu acest chestionar va pleca, probabil, alt anchetator, în alte puncte”*[4]. Nu întâmplător numerele cartografice în ALR sunt cuprinse între 1 şi 990, fiind atribuite, pe sărite, pentru a lăsa loc introducerii, între acestea, a unor noi numere cartografice, din ancheta viitoare, ceea ce s-a şi făcut în NALR (ALRR). Faţă de acestea, aşa cum am făcut-o şi cu ocazia comemorării a
25 de ani de la moartea lui Sextil Puşcariu, susţin că ideea unui nou atlas lingvistic român îi aparţine acestuia, dar alegerea momentului începerii lucrărilor pentru el ne aparţine. E. Petrovici şi-a însuşit hotărârea Secţiei Academiei din 1954, susţinând, până la un punct, publicarea atlaselor regionale. Cel mai important lucru îl constituie realizarea lui de către tinerii dialectologi de atunci din Bucureşti, Chişinău, Cluj, Iaşi şi Timişoara. (Am enumerat oraşele în ordine alfabetică, pentru a nu se simţi cineva în inferioritate.)

---

[3] O bună perioadă de timp, la cererea conducerii Institutului de Lingvistică din Bucureşti, cu aprobarea conducerii Institutului de Lingvistică din Cluj, m-am deplasat săptămânal la Bucureşti pentru a-i învăţa pe colegii de acolo sistemul de transcriere fonetică al ALR. Nenumărate ore de transcriere, pentru unificarea ei, am făcut apoi cu colegii mai tineri din Cluj şi din Oradea, atunci când, precum la *Atlasul lingvistic român, pe regiuni – Crişana,* urma să contribuie şi colegi de la Institutul Pedagogic din Oradea.

[4] S. Puşcariu, *Pe marginea cărţilor. III,* în DR, VI, 1929–1930, p. 519.

Cu toate acestea, lucrurile continuă să fie trecute sub tăcere sau să fie prezentate denaturat. Astfel, în prefaţa la *Atlasul lingvistic român pe regiuni Muntenia şi Dobrogea,* vol. I, 1996, T. Teaha spune: „Iniţiativa realizării unor atlase lingvistice regionale aparţine lui E. Petrovici, unul din autorii celei mai importante şi mai reprezentative lucrări din istoria dialectologiei româneşti, *Atlasul lingvistic român,* (ALR), şi totodată cel mai îndreptăţit dialectolog român în a lansa un asemenea proiect". Era, într-adevăr, cel mai îndreptăţit să o facă, dar nu a făcut-o.

Mă opresc aici, deşi mai sunt probleme legate de *Atlasul lingvistic român pe regiuni,* probleme cunoscute de puţini oameni. Poate, dacă va fi necesar, le voi aborda cu altă ocazie.

Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară
„Sextil Puşcariu"
Cluj-Napoca, str. E. Racoviţă, 21